

Irgovski Tovariš

Leto XXVI /// 1929 /// Številka 3

Dr. Joža Bohinjec

Organizacija industrijcev v Italiji

Kakor znano je italijanski zakon o delu od 3. aprila 1926 socialno in gospodarsko življenje v državi postavil na nove temelje in obligatorno organiziral delavce in delodajalce v zakonito priznane organizacije. Kar je izven teh organizacij, na državno socialno in gospodarsko življenje nima prav nobenega vpliva. Po najnovejši reformi volilnega reda je tudi ves vpliv na politično življenje prešel na najrazličnejša strokovna združenja, ki tvorijo vsako zase posebno samostojno volilno edinico. S tem je do konca podčrtana važnost in moč strokovnega združevanja. Cel narod je zbran v organizacijskih edinicah, ki naj omogočajo uveljavljati veliko fašistično geslo: vse posamezne sile v narodu morajo v harmonični skladnosti in soglasnosti služiti višjemu interesu narodove celote. Vsako udejstvovanje mora biti podrejeno interesu skupnosti. Italijanski organizacijski sistem naj živo ponazoruje, da posameznik ni nič, le organizirana enota naj v državnem življenju igra vlogo. Organizacijski sistem je discipliniral narod v eni enotni smeri in je do skrajnosti izpopolnil organizacijsko mrežo organiziranega državnega življenja ujedinenega in enotnega državnega naroda. S tem je utrjena udanost naroda do države.

Za poznavanje novega italijanskega gospodarskega in socialnega življenja je gotovo zanimivo poznanje organizacij delodajalcev, organizacije industrije, ki tvori hrbtišče gospodarskim in socialnim problemom. Italijanske organizacije industrijcev in raznih drugih gospodarskih panog nimajo stare tradicije. Velika industrija v Italiji ni stara. Sega nekako v l. 1880 nazaj, ko je bilo dovršeno delo narodnega in državnega ujedinenja. Razvijala pa se je polagoma. Celó v l. 1905 je bilo še malo delodajalskih organizacij, dočim so delavske organizacije v tem času že dosegle ne samo velik razmah po številu, ampak tudi po moči in vplivu. Od tega časa dalje so se industrijske delodajalske organizacije hitrejšé razvijale in doživljale najrazličnejše reforme, tako po organizacijski obliki in obsegu, kakor po svojem delokrogu. Vse organizacije so sicer postojale v okvirju raznih organizacijskih zakonov in bile od l. 1918 tudi uradno registrirane, vendar pa jim ni bila priznana zakonita obligatornost ali kako privilegirano stališče. Vpliv teh organizacij je slonel samo na notranji disciplini in na doseženih uspehih v prid organiziranega članstva. Radi tega n. pr. tudi kolektivne delovne pogodbe, katere so te organizacije sklepale, niso imele splošne zakonite obveznosti, zlasti ne za nepriključene člane.

Zakon od 3. aprila 1926 je situacijo bistveno spremenil. Zakon načelno določa, da mora vsaka stroka delavcev in delodajalcev zakonito obvezno pripadati svoji posebni strokovni organizaciji. Organizacije so zakonito priznane. One imajo značaj juridičnih oseb in edino zakonito legitimacijo zastopstva interesov ene ali druge organizacije. Sklepi organizacij imajo splošno zakonito obveznost tudi za neorganizirane in imajo višjo moč kakor ukrepi poedincev. Organizacijska skala ima tri stopnje: organizacije tretje stopnje (državna zveza), organizacije druge stopnje (provincijske organizacije) in organizacije prve stopnje (lokalne organizacije). Paralelne organizacije iste stroke niso mogoče.

Zakon od 3. aprila 1926 dopušča v celem šest delodajalskih organizacij višje stopnje: zvezo industrijcev, zvezo poljedelcev, zvezo denarnih zavodov, zvezo za pomorstvo in zrakoplovstvo in zvezo za promet na suhem. V zmislu novega zakona je morala italijanska industrija svoj organizacijski sistem in program prilagoditi intencijam in zahtevam tega zakona, da se je tako usposobila vršiti svoje dolžnosti in pravice v duhu novega socialnega in gospodarskega življenja. V industrijskih organizacijah sta zlite dve dolžnosti in eno: varovati interese dela in gospodarstva v neločljivi, enaki intenziteti. Industrija mora uveljaviti vsesplošne narodove koristi.

Industrija je organizirana v Splošni fašistični industrijski zvezi, v kateri so včlanjene organizacije nižjih stopenj. Posamezen obrat ne more biti neposreden član zveze.

Zanimivo je besedilo novih pravil, ki takoj v prvem členu pravijo, »da Zveza zasleduje pospeševanje in zaščito interesov industrije na vseh poljih, ona organizira gospodarske sile, jih združuje in podrejuje ciljem naroda«. »Zveza privatno lastnino ne smatra kot absolutno dispozicijsko pravico posamezne osebe nad objektom lastninske pravice, ampak le kot socialno sredstvo in izvor socialnih dolžnosti napram narodu. Gospodarska produkcija ni samo izvor bogastva, ampak tudi uveljavljanje dolžnosti napram narodu. Zveza hoče gojiti medsebojno solidarnost ne samo med organizacijami industrijcev, ampak tudi napram organizacijam delavcev.« Tako je industrija postavljena v službo naroda, ki sme delati le to in to le tako, kakor je v korist splošnemu ljudskemu dobru. Poleg čisto izrazitega gospodarskega programa ima organizacija industrijcev tudi svoj nacionalni etični in moralni program. Statuti pravijo, da mora fašistični sindikat industrijskih organizacij izdelati norme in ustvariti sredstva, »ki naj omogočijo kar najbolj prijateljsko in uspešno sodelovanje vseh faktorjev industrijske produkcije in narodnega gospodarstva.« Sindikat mora gojiti »nравstveno in nacionalno vzgojo italijanskih gospodarskih sil tudi v pogledu vseh drugih nacionalnih vprašanj.« Zelo važna je določba, da mora sindikat »poiskati pota in sistem, ki naj dvigne strokovno naobrazbo delavstva in njegovo materijelno blagostanje.«

Skupno število delavstva, katero zaposluje industrijski sindikat, je dne 1. junija 1928 znašalo 3,721.110.

Italijanska organizacija industrije ima še neko posebnost in to v zmislu zakona od 3. aprila 1916. Vsi tehnični ravnatelji, šefi uprav, nameščenci, ki imajo pravico prokure, in vsi nameščenci,

ki imajo tehnični značaj, morajo biti združeni v specialni organizaciji, ki je včlanjena v sindikatu industrijskih organizacij, da se na ta način zunanje vidno podčrta velika važnost in odgovornost teh nameščencev za razvoj industrije.

Delokrog splošne Zveze industrijcev se deli v tri smeri: a) vodstvo, pospeševanje in združevanje gospodarskega udejstvovanja, b) vodstvo in izvedba vseh delovnopравниh in strokovnih stvari, c) izvrševanje disciplinske oblasti nad podrejenimi organizacijami.

Ker je vsaka oseba (tudi juridična) že po zakonu dolžna, da pripada eni ali drugi zakonito obvezni organizaciji, mora tudi vsaka oseba plačati letni prispevek svoji organizaciji, dasi ji morda dejansko ne pripada. To je davek posebne vrste. Država vrši nadzorstvo nad tem, da se prispevki vporablajo v svrhe in v namene, ki so v skladu z intencijami zakona od 3. aprila 1926. To funkcijo more država prenesti na sindikat industrijskih organizacij. Tako sindikat pregleduje in odobrava proračune nižjih edinic in ima pravico stalne revizije poslovanja podrejenih enot.

Teorija fašizma je zlasti podčrtala dejstvo, da je država izraz in volja naroda, država vlada celoto in vodi vse individualne sile v smeri podreditve skupnosti interesov naroda. Industrija se mora zato ravnati po smernicah države, katera je sinteza naroda. Zato ima država pravico predpisovati za industrijo splošne smernice njenega udejstvovanja. Industrija ni več ekskluzivno privatno-materijalistično gospodarsko ustvarjanje, ona je last naroda. Fašizem je ustvaril komunizem naroda. Pri zakonodaji specialnih interesov industrija nikdar ne bi smela pozabiti splošnih koristi. Medsebojni spori naj se izločijo, na njih mesto naj stopi harmonija skladnega in uspešnega sodelovanja vseh. Uspehov dela naj bodo v enaki meri deležni vsi, ki so delo ustvarjali. Industrija je poklicana, da uresniči socialni in gospodarski del nauka fašizma.

Udejstvovanje industrijskega sindikata je vsesplošno in se razteza na davčna, carinska, finančna, prometna, pravna, trgovinska, mednarodna, vzgojna in kreditna vprašanja. Sindikat analizira vse specijelne interese posameznih obratov ali industrijskih skupin in se ima odločiti za tako rešitev, ki ima za splošnost največjo korist.

Zakon od 3. aprila 1926 je vpostavil sledeča osnovna načela:

1. Delovno razmerje mora biti urejeno po kolektivnih pogodbah in sicer na ime in na račun vsake posamezne industrijske skupine.
2. Organizacija posamezne industrijske skupine ne jamči samo za svoje člane, ampak tudi za nečlane, ker imajo kolektivne pogodbe značaj splošne obveznosti.
3. Ako se pri pogajanjih med direktnimi interesi ne more doseči sporazuma, posreduje organizacija višje stopnje do vrhovnega sindikata. Ako tudi ta ne more doseči sporazuma, odloča sodišče. Stavke in izprtja so prepovedana. Razredne borbe sistem ne pripozna. Kjer ni sporazuma, mora država poseči vmes, da kot regulator skupnih interesov odloči, kako ima biti. Industrijski proces ne sme biti prekinjen ali oviran. Kolektivne pogodbe ratificira vrhovni sindikat, kateri ima poleg tega tudi pravico, da nastale spore direktno sam izravna, ako se mu to zdi potrebno. Logično tem mislim je moralo slediti intenzivnejše socialno skrbstvo za zaposleno delavstvo po posameznih obratih ali po po-

sameznih industrijskih skupinah. Italijanski zakon dela predvideva posebno vez med organizacijami delodajalcev in organizacijami delojemalcev. To vez predstavlja poseben državni upravni organ, ki svojo funkcijo vrši v imenu državne oblasti.

Organizacija italijanske industrije ima vršiti važne splošne funkcije; zato je ona organično in metodično popolnejša kakor splošne poklicne organizacije v drugih državah.

Eno je gotovo: industriji je vzet značaj grobega materijalizma in dane so ji obveznosti, ki morajo pomeniti socialen in gospodarski napredek, ako bo industrija svoje naloge pravilno razumela. In še eno je gotovo: država je z zakonom uredila sindikalno življenje svojih državljanov in izrekla, da organizacij z enostranskim povdaranjem samo lastnih interesov ne sme biti. To načelo naj prinese v državo socialni mir. Podobna stremjenja vidimo tudi v Angliji. Brez dvoma so to sredstva, ki morajo gospodarskemu razvoju veliko koristiti.

Anton Podgoršek

Pospeševanje mednarodne gospodarske statistike

Za temeljito proučevanje gospodarskih problemov in smotreno orientacijo ekonomske politike so danes neobhodno potrebne točne in izčrpne statistike, nanašajoče se na razne panoge gospodarske delavnosti ne samo v eni državi, temveč na celokupno svetsko gospodarstvo. Zato je umevno in nad vse koristno, da je Mednarodna trgovska zbornica v Parizu, ki si je nadela nalogo, pospeševati in ščititi trgovske interese vsega sveta, posvetila izčrpno pažnjo sestavi mednarodnih gospodarskih statistik, ki bi kazale enotno strukturo in nudile možnost medsebojne primerjave. V to svrhu je navedena zbornica določila posebne komiteje strokovnjakov, da ustvarijo baze za mednarodne statistike in ugotovijo enotne smernice za pravilno sestavljanje raznih statistik.

Na inicijativo Društva narodov samega pa se je od 26. novembra do 14. decembra 1928 vršila v Ženevi mednarodna konferenca za gospodarsko statistiko, ki ji je prisostvovalo 42 držav. S pravico posvetovalnega glasu so bili navzoči še zastopniki Mednarodne trgovske zbornice, Mednarodnega zavoda za poljedelstvo in Mednarodnega urada dela. Smoter konference je bil, da redigira mednarodno konvencijo za zbiranje in publikacijo določenega števila gospodarskih statistik, kar se je tudi z uspehom završilo. Ta konferenca in konvencija nista brez predhodnic, kajti slična posvetovanja so se vršila v Bruslju že od leta 1910 do 1913 in rodila konvencijo iz 31. decembra 1913, ki vsebuje navodila za sestavljanje statistik o mednarodni trgovini. S tem pa ni zmanjšana velika važnost konference v Ženevi: Ona je znak novega časa in novega duha ter krepko poudarja veliko pomembnost dobrih statistik za vsako narodno gospodarstvo posebej, kakor tudi za celokupnost svetских gospodarskih odnošajev.

Ogromna kompliciranost modernega gospodarskega življenja in

čedalje tesnejše vezi med narodnimi gospodarstvi posameznih dežel narekujejo poslovnim ljudem, vladam in učenjakom nujno potrebo uporabe čim točnejših statistik. Kajti le potem teh je možno dobiti izčrpen pogled v zapletene pojave današnjega gospodarstva in ono razumevanje, ki je *conditio sine qua non* za vse, ki igrajo vodilno vlogo v gospodarskem življenju in so njih odločitve usodepolnega pomena za narodnogospodarski razvoj.

Zato pač ni treba posebno podčrtati, da so danes precej vse države soglasne v tem, da so izčrpane gospodarske statistike prva podlaga za pravilno orijentiranje vsake državne gospodarske politike. Od nič manjše važnosti pa niso za poslovne ljudi, in sicer ne samo za kapitane velikih podjetij z obsežnim delovnim teritorijem, temveč tudi za srednja in mala podjetja, katerim kljub manjšemu delovnemu radijusu nudijo točne statistike najboljše jamstvo za uspešen razvoj.

Precizno in izčrpano poznavanje poteka gospodarske aktivnosti in tendenc, ki se perijodično očitujejo, omogoča racijonelnejše vodstvo gospodarskih poslov in zmanjša možnost neugodnih posledic fluktuacij, ki jim je podvrženo gospodarsko življenje, ker vtisne produkciji in izmenjavi, zaposlitvi delovnih sil in gibanju kapitala značaj večje regularnosti.

S sklicanjem mednarodne konference za gospodarsko statistiko je storilo Društvo narodov veliko korist za svetovno gospodarstvo. Zadostilo je njegovi nujni potrebi, da vzporedi in poenoti različne statistike, obstoječe v raznih državah, ter tako ustvarilo možnost njih boljše in koristnejše uporabe pri reševanju mednarodnih gospodarskih problemov.

Tekst ženevske konvencije bi mogel vzbuditi domnevo, da hoče posamezne države bolj angažirati za določene statistike ko ugotoviti (določene) enotne metode za sestavljanje mednarodnih statistik. Ta vtisk pa bi bil pogrešen, kajti zahteva, sestaviti gotove določene statistike ni nič drugega ko prvi pogoj, neizogibna baza za mednarodno kolaboracijo in koordinacijo. Na podlagi enotnih metod za zbiranje in urejanje gospodarskega statističnega materiala v posameznih državah pa bo najlepše dosežen smoter ženevske konvencije: sestavitev v mednarodnem pogledu primerljivih statistik, ki kažejo jasno sliko gospodarskega gibanja raznih držav posebej, pa tudi sveta kot ekonomske celote.

Konvencija, podpisana v Ženevi 14. decembra 1928, vsebuje za pogodbene države predvsem obveznost, da sestavijo in publicirajo določene kategorije gospodarskih statistik, ki se nanašajo posebno na zunanjo trgovino, profesije, poljedelstvo, živinorejo, gozdarstvo in ribarstvo, rudnike in rudarstvo, industrijo, cene na debelo in stroške preživljanja.

Glede trgovine določa konvencija, da je treba sestaviti in publicirati:

a) mesečne in letne sezname o količini in vrednosti uvoza in izvoza in

b) letne sezname — po možnosti tudi češče — o čisti tonaži ladij posameznih držav, ki so priplule v njihova пристanišča, odnosno odplule iz njih.

Kar se tiče profesij, je treba sestaviti vsaj enkrat v toku desetih let pregled prebivalstva z ozirom na pripadnost k posameznim poklicem.

Za poljedelstvo, živinorejo, gozdarstvo in ribarstvo je potrebno izvršiti vsakih deset let zbiranje statističnega materiala v zmislu navodil Mednarodnega zavoda za poljedelstvo v Rimu. Nadalje predvideva konvencija letne sezname o obdelani površini in žetvenem donosu za glavne kulture; periodične sezname o nakupu živine; sezname o gozdarski produkciji in donosu ribarstva ter statistiko ladij za ribji lov in ribičev.

Za rudnike in rudarstvo je treba publicirati letne sezname predvsem o produkciji premoga, petroleja, nitrata, fosfata, žvepla, železa, bakra, aluminija, svinca, cinka, cina, mangana, niklja, srebra, zlata in platine.

Glede industrije predvideva konvencija vsaj vsakih deset let statistične publikacije o industrijskih podjetjih in po možnosti tudi o trgovskih obratih.

Te statistike se morajo nanašati tudi na vse osebe, zaposlene v navedenih podjetjih, vsebovati morajo nadalje točne podatke o industrijski produkciji in spremembah v industrijski aktivnosti najvažnejših produkcijskih panog.

Končno je treba ugotoviti mesečne indeksne številke za valovanje cen na debelo in vsaj vsake tri mesece tudi za valovanje življenjskih stroškov.

Za sestavljanje statistike so pogodbene države dolžne posluževati se v mejah mogočnosti metod, določenih v konvenciji, odnosno izvajati vsaj načela, izražena v konvenciji.

Točna določitev metod, ki jih je treba uporabljati za vsako kategorijo statistik, da bodo donšale najpreciznejše rezultate, pa je prepuščena posebnemu komiteju strokovnjakov, ki bo izvedel svojo nalogo v tesnem sodelovanju z interesiranimi ekonomskimi činitelji.

Vir: L'Economie Internationale, Paris, 1929.

Dr. Aleksander Bilimović

Začetek proučevanja konjunktura v Sloveniji

Delavska zbornica za Slovenijo je izdala dve novi publikaciji, in sicer: »Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo za leti 1927 in 1928« (Uredil Filip Uratnik, tajnik Delavske zbornice. Ljubljana 1928.) in »Iz statistike našega delavskega zavarovanja« (Zbrala Ivo Lah, šef statističnega oddelka OUZD, in Filip Uratnik. Ljubljana 1928.).

Prva publikacija podaja kratek opis delavskih domov v Ljubljani in v Celju, nato prinaša vrsto razprav in informacijskih člankov iz področja obrtnega prava, socialnega zavarovanja in delovanja Delavske zbornice za Slovenijo. Zelo zanimive so tudi statistične

študije o mezdni statistiki (g. Ivana Tavčarja) ter o potrošnji delavskih družin in o gibanju cen (g. Antona Marinčka).

Druga publikacija vsebuje dve študiji g. F. Uratnika o bolniškem in nezgodnem zavarovanju ter o socialnem zavarovanju in gospodarski krizi in študijo g. Ivo Laha »Članstvo OUZD v Ljubljani kot „gospodarski barometer“ Slovenije«.

Ta zadnja razprava je posebno zanimiva in je vredna, da se za ideje, ki jih razvija njen avtor, zainteresirajo širši gospodarski krogi.

G. Ivo Lah proučuje valovanje števila v Sloveniji zavarovanih delavcev, uporabljajoč pri tem novejšo matematično-statistične metode. S pomočjo teh metod ugotavlja gotove pravilnosti v sezonskih valovanjih in tudi v konjunkturnih valovanjih števila zavarovanih delavcev. Tega pa se poslužuje kot svojevrstnega »barometra«, po katerem lahko sodimo o poteku splošnega gospodarskega procesa. Avtor je prišel do marsikaterih interesantnih konkretnih ugotovitev. Tako je n. pr. pokazal glede sezonskih valovanj, da se pojavi sezija v Sloveniji en mesec kasneje kakor drugod v državi in istotako začne v Sloveniji sezija v jeseni en mesec preje pojema kakor drugod. Glede konjunkturnih fluktuacij na delovnem trgu pa je prišel avtor do zaključka, da se je konjunktura javljala l. 1927 v Sloveniji dva meseca preje nego v drugih delih Jugoslavije. To je zelo interesantna ugotovitev in, če bi se izkazalo, da velja ne samo za l. 1927, ampak tudi za druga leta, bi bilo možno na podlagi konjunkturnih valovanj v Sloveniji prognozirati analogna valovanja v drugih delih države. Dvomim samo, da bi bil ta dvomesečni interval (»lag«) tako pravilen.

Na vsak način, dokler ni v centru za vso državo organiziranega proučevanja konjunktur, bi bilo zelo važno v posameznih delih države organizirati proučevanje vsaj lokalnih konjunktur.

Zavoljo tega je treba s posebnim veseljem pozdraviti iniciativo g. Iv. Laha, kadar on, sklicujoč se na moja izvajanja v »Zborniku znanstvenih razprav« (VI. letnik) predlaga, »da se ustanovi za Slovenijo poseben zavod — vsaj v manjšem stilu — katerega naloga bi bila zbirati statistične podatke za sestavljanje gospodarskih prognoz. Statistiko zavarovanih delavcev OUZD v Ljubljani bi bilo potrebno v ta namen dopolniti s statističnimi podatki ostalih gospodarskih barometrov. Za zbiranje in obdelavo statističnega materiala bi prišel v prvi vrsti matematično-statistični oddelek OUZD v Ljubljani v poštev, ker razpolaga z večjim številom v statističnih poslih že izvežbanega uradništva. Tozadevni stroški pa seveda ne bi smeli obremenjevati zavarovanja samega« (str. 23).

Z izdajo svojih novih publikacij je pokazala Delavska zbornica za Slovenijo razumevanje pomena modernih metod za statistično proučevanje gospodarstva. Tako je morda uprav Delavska zbornica tista institucija, ki bi mogla skupaj z drugimi gospodarskimi institucijami osnovati zavod za proučevanje konjunktur v Sloveniji. Za to potrebni stroški so minimalni, personal pa, kakor je razvidno iz razprave g. Iv. Laha, bi se našel pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev.

Mirko Mermolja

Zunanja trgovina Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev

»Pauvre paysan, pauvre Royaume«

Kadar govorimo o zunanji trgovini Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, si predstavljamo pod tem pojmom ono panogo gospodarskega udejstvovanja, čegar naloga je regulirati mednarodno zamenjavo dobrin, ki pojačuje produkcijsko moč države.

Ker pa je v tesni zvezi z zunanjo trgovino trgovinska politika, bomo morali pri tem vprašanju obravnavati tudi to in zlasti vse faktorje, ki sestavljajo to trgovinsko politiko, ali pa, ki posredno ali neposredno vplivajo nanjo. Obravnavali bomo radi tega razvoj našega uvoza in izvoza, razvoj tranzitnega prometa, vpliv višine kurza dinarja na naš izvoz in uvoz ter na višino cen blaga, vpliv teh na naš uvoz in izvoz, dalje našo trgovinsko politiko v primeri s trgovinsko politiko ostalih držav, našo carinsko in trgovinsko pogodbeno politiko, v katerih dveh se pravzaprav zrcali bistvo naše trgovinske politike. Izmed faktorjev, ki vplivajo na trgovinsko politiko, bi predvsem omenili politične faktorje, finančne in naučne.

Pri obdelavi predmeta bo treba večkrat poseči nazaj v leta, ko še ni obstojala naša današnja država in to predvsem radi tega, ker se je smatralo in se še danes večkrat smatra — tudi med znanstveniki vlada v tem oziru še spor — da naša kraljevina ni nova država, nego da je le naslednica bivše kraljevine Srbije. Ta sporna točka je že veliko škodovala naši zunanji trgovini: ni namreč vseeno za našo zunanjo trgovino ali veljajo še danes pogodbe, katere je sklenila bivša kraljevina Srbija z različnimi državami in katere niso tekom svetovne vojne prestale veljati, ker ni bila kraljevina Srbija z njimi v vojnem stanju, ali ne. Jasno je, da pogodbe, sklenjene mogoče pred dvajsetimi leti pod vplivom in za razmere Srbije ne odgovarjajo več narodno gospodarskim pogojem naše države.

Toda ne glede na vse to, mi lahko danes govorimo o zunanji trgovini Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev in si pri tem predstavljamo zunanjo trgovino neke nove države, ki je nastala na ozemlju bivše kraljevine Srbije, Črne gore, Avstrije in Ogrske.

Ta mlada država, ki je doživela jedva 10-letnico svojega obstanka, ima kakor vse moderne države in še v večji meri, ker je mlada, mnogobrojne dolžnosti: gledati mora na to, da ohrani svojo politično samostalnost in biti mora vedno pripravljena, da če treba tudi s silo nastopi kadar gre za njen »biti ali ne biti«, pa naj pride ta nevarnost ali od zunaj ali od znotraj; delati mora na tem, da ustvari v državi ugodne pogoje za kulturni in politični razvoj svojih državljanov, katerim mora tudi garantirati njih osebno in imovinsko varnost.

Zato gleda vsaka država predvsem na to, da vlada v njenem ozemlju čim večje narodno blagostanje, kateremu predpogoj pa so ugodne gospodarske prilike, ki jih najlažje dosežemo s tem, da pospešujemo in ojačujemo produkcijsko moč naše države.

To so velike in težke naloge, katere mlada država le s težavo zmaguje. Radi tega je razumljivo, zakaj se naša zunanja trgovina ni mogla razviti v taki meri kot bi mi to pričakovali.

Treba je, da si nekoliko natančnejše ogledamo par takih velikih ovir, ki so ovirale normalni razvoj naše zunanje trgovine:

Kakor sem že zgoraj omenil, je naša današnja država sestavljena iz več teritorialnih kompleksov, ki so prej pripadali različnim državnim edinicom. Jasno je radi tega, da se je vsak izmed teh kompleksov razvijal pod drugačnimi gospodarskimi prilikami, katere so pač odgovarjale gospodarskim prilikam države, h kateri je spadal. Pa še več nego to! Večina teh pokrajin je spadala

To delo je bilo nagrajeno s svetosavsko nagrado za l. 1928/29. Z ozirom na aktualnost teme in ker smatramo, da je dobro, če pridejo v javnost tudi dela našega naraščaja, ki se vzgaja na naši univerzi pod strokovnjaškim vodstvom prof. dr. A. Bilimovića, objavljamo spis v celoti. — Op. uredništva.

prej k državi, katera je imela interes na tem, da te pokrajine kolikor mogoče zastanejo v vsakem pogledu njih razvoja. Ni jim dala in celo ovirala je njihov gospodarski, še bolj kulturni in politični razmah. V takem stanju je sprejela nova država posamezne pokrajine. Njena naloga je bila sedaj, da racionalno razporedi produkcijske dobrine, kajti le od racionalne razporeditve je odvisno blagostanje državljanov, ne pa od njih kvantitete. Naloga države je bila in je še, da kolikor mogoče izenači posamezne pokrajine v ekonomskem pogledu, da bi bilo tako lažje in uspešnejše voditi trgovinsko politiko za celo državo enotno. Enotna in enakomerna razdelitev dobrin vpliva namreč ugodno tudi na proizvodnjo samo. Te enotnosti v ekonomskem pogledu pa ni mogoče ali je vsaj težko doseči prej, predno ne nastopi enotnost tudi v političnem in kulturnem pogledu, kajti tudi v tem oziru obstojajo med posameznimi pokrajinami velika nasprotja. Radi tega mora država poseči v privatne gospodarske odnose, če hoče uspešno podvzeti vse mere, ki so potrebne za izvršitev pravkar omenjene naloge. Ne bi bilo dobro popolnoma odreči državi pravico do intervencije, kakor bi tudi ne bilo dobro, če bi dali državi izključno pravico do tega. Zato naj se za vsak posamezni slučaj določi, kje je ta intervencija potrebna in v kakem obsegu. Primer za to intervencijo bi bilo ukinjenje zastarelih agrarnih fevdov in enakomerna razdelitev zemlje med manj imovite sloje naroda.

Agrarna reforma je točka, ki bi mnogo pripomogla k enakomernemu blagostanju državljanov.

Dalje je treba prepustiti državi, da uredi vse potrebno za dobre železniške zveze, da osnuje razne kulturne in tehnične institucije, od katerih je mnogo odvisen bodoči razvoj našega narodnega gospodarstva. Pa tudi direktna državna pomoč, ki se javlja ali v formi subvencij ali privilegijev, igra tukaj veliko vlogo. Za našo državo je važen problem populacije, kajti posamezni predeli so preveč oziroma premalo gosto naseljeni. Če omenimo še, da se vse te intervencije vrše večinoma v obliki zakonodajnih in administrativnih aktov, tedaj vidimo, kako vsestransko mora biti država zaposlena, in kako mora intenzivno delati samo na tem, če hoče res uspešno doseči narodno blagostanje. Naši državi do sedaj tega ni bilo mogoče storiti: Vsaka nova država mora predvsem gledati na to, da se notranje kolikor mogoče konsolidira, da si ustvari svojo lastno zakonodajo, da si postavi dober administrativni aparat in da zavaruje svoje meje pred eventualnimi napadi sovražnika. S temi nalogami je naša država še danes zaposlena in ni čuda radi tega, če ni mogla posvetiti več pažnje gospodarski povzdigi države. Predpogoj za gospodarski procvit je pa trdna notranja politična ureditev, ker le potem je mogoče državi posvečati vso pažnjo narodno gospodarskim problemom, ki zahtevajo vsestransko zaposlitev celokupnega državnega aparata.

Za proučevanje razvoja naše zunanje trgovine so mi služili v prvi vrsti statistični podatki, katere objavlja generalna direkcija carin v Beogradu. Seveda so ti podatki, zlasti za prva leta obstoja naše države, precej nezanesljivi in netočni, in to predvsem radi neurejenih razmer, ki so tedaj vladale, dalje pa tudi radi tega, ker so trgovci sami označevali vrednost izvoženega blaga vedno veliko manj, kakor pa je bila v resnici, radi prepovedi izvoza blaga, ki se je potrebovalo za prehrano v državi in pa radi naše devizne politike.

Tretji faktor, ki dela netočno našo statistiko iz prejšnjih let, je ta, da je pri našem uvozu vračunano vse blago, ki ga dobimo na račun reparacij iz Nemčije. Pri uporabi statističnih podatkov pa so se pokazali še mnogi drugi nedostatki, in zato je generalna direkcija carin v Beogradu pokrenila pred letom dni anketo potom Zbornic za trgovino, obrt in industrijo, ki naj bi pokazala, kaj bi bilo potrebno ukreniti za izpopolnjenje statistične službe naše zunanje trgovine.

Anketa je pokazala, da je zlasti potreba, da se naša statistična služba čim bolj specializira, kajti tekom let so se radi razvoja industrije začeli izdelovati mnogi produkti, ki se do tedaj niso izdelovali in se ni radi tega vodila evidenca teh predmetov. Naša statistika zunanje trgovine izkazuje za l. 1927 pri uvozu 1858 rednih števil, a pri izvozu 789, medtem ko ima sama carinska tarifa za uvoz 700 tarifnih pozicij, a za izvoz 25. Število teh postavk pa je bilo pozneje znatno povečano. Statistike sosednih držav obsegajo po 2000 števil, na katero število je treba, da razširimo tudi mi našo statistiko. — Daljni nedostatek statistike naše zunanje trgovine je ta, da se tako ocena uvoza, kakor tudi izvoza, ne vodi natančno in da radi tega nastanejo včasih velike razlike med podatki naše uvozne in izvozne statistike ter statistike drugih držav. Pa tudi v pogledu

količine je isto. To pa zelo kvarno vpliva na trgovinska pogajanja z drugimi državami, kajti naša statistika izgubi s tem svojo verodostojnost. Le na ta način, da bi se stopilo v stik z drugimi državami pri sestavljanju statistike, bi se dalo znižati to diferenco na minimum.

Da nastanejo diference pri ocenjevanju vrednosti našega uvoza, je krivo to, da se izračunava vrednost blaga na naši meji, da se pa pri tem vzamejo za bazo preračunavanja tujih valut v naše vedno povprečni mesečni kurzni dinarja in ne kurz dotičnega dneva. Radi tega je možno, da se oceni kurz vedno višje, kakor pa znaša v resnici.

Pri nas velja princip deklaracije, t. j. da stranke same predložijo na meji račun, na podlagi katerega se oceni blago. Ker so pa stranke te dolžnosti oproščene pri paketih, katerih vrednost ne znaša 1000 Din, zato nastajajo baš pri poštno-paketnem prometu velike diference. Če pomislimo, da se skoro vse modno in galanterijsko blago pošilja s poštnimi paketi in da dobiva vsak naših carinsko-poštnih uradov dnevno po 2000 paketov, tedaj vidimo, da ni za našo trgovinsko bilanco vseeno ali stoji v nji, da smo uvozili ta dan blaga v vrednosti 2 milijonov dinarjev ali samo 200.000 dinarjev. Prakticira se namreč, da se v takih slučajih vzame povprečna vrednost paketa, ki pa navadno z daleka ne odgovarja efektivni vrednosti uvoženega blaga.

Pa tudi pri izvozu se delajo pri tem velike napake, ker se ocenjuje vrednost izvoza na podlagi cenika za zaščito valute, ki pa nikakor ne more služiti kot merilo za stvarno vrednost izvoza. Pri blagu, ki se carini v notranjosti države, se navadno ne vračunavajo stroški dovoza do meje, kakor se tudi navadno ne računa pri blagu, ki se prodaja franko inozemstvo — in tega je največ — izvozna carina, kar vse skupaj dela bilanco naše izvozne trgovine veliko slabšo, kakor pa je v resnici. Prav radi tega obstoja upravičen dvom, da bi bila bilanca naše zunanje trgovine v resnici pasivna, gotovo pa je, da če je pasivna, ni vsaj v tako veliki meri, kot to izkazujejo številke naše statistike.

Drugi manjši nedostatki statistike naše zunanje trgovine bi bili ti, da se ne vodi evidenca o blagu, ki se uvažajo ali izvažajo samo za predelavo ali pod kakim drugim carinskim pogojem (čl. 10. zak. k car. tar.).

Dalje obstojajo pri označevanju blaga z ozirom na njegovo poreklo ali nameno nedostatki v tem, da se mnogo blaga, ki je namenjeno recimo v Francijo, označuje, da je namenjeno v Italijo in to samo radi tega, ker še nimamo urejenih trgovinskih odnošajev z dotično državo. Tudi ne vidimo v naši statistiki skoro vseh večjih kolonij, ker je to blago pripisano kar k matičnim državam.

Sicer pa se je naša statistična služba od l. 1919 dalje, od kar se vodi, že zelo dobro izpopolnila in bo, ko bodo odpravljeni gori omenjeni nedostatki, res prava slika našega izvoza in uvoza ter stanja naše trgovinske bilance. Velike važnosti kakor tudi statistične službe sploh, za naše narodno gospodarstvo, pa menda ni treba posebej povdarjati.

Statistiko naše zunanje trgovine izdaja Ministrstvo financ in Generalna direkcija carin v Beogradu. Do sedaj so izšla izdanja za vsa leta od 1919—1927.

Drugi viri, ki so mi služili za proučevanje naše zunanje trgovine, bi bili sledeči:

Monografije: dr. I. Belin: Problemi naše valute (Zagreb, 1924); — dr. A. Bilimović: Jugoslaven (Breslau, 1927), — Ekonomic Jugoslavia (Belgrade, 1927); — B. Jovanović: Putevi naše ekonomske politike sa obzirom na novu opštu carinsku tarifu (Beograd, 1925); — Ljubomir St. Kosier: Narodna banka kr. SHS 1884—1924 (Zagreb, 1924); — ing. M. Marinković: Contribution à l'étude de l'exportation et de l'importation des produits forestiers du Royaume SHS pour la période de 1919—1924 (Belgrade, 1924); — dr. M. Nedeljković: Pred rešenje valutnog pitanja (Zagreb, 1919); — J. Pantić: Spoljna trgovina i trgovinska politika Srbije; — J. Petrović: Spoljna trgovina kr. SHS (Beograd, 1921); — Kosta Stojanović: Etat économique de la Serbie; — Kosta Stojanović: Le Royaume SHS (Paris, 1919); — Dobro. Stošević: Godišnjak kr. SHS (Beograd, 1926); — dr. M. Todorović: Medjunarodna trgovina i trgovinska politika (Beograd, 1922); — Mil. B. Tošić, A. Vegner, P. Rudčenko et G. Strekačev: La balance des paiements du Royaume des SCS en 1926 (Belgrade, 1928); — M. J. Žujović: Novi zakon o opštoj carinskoj tarifi i ekonomske teorije (Beograd, 1925).

Razprave: dr. V. Bajkitsch: Handelspolitik Jugoslaviens (Schriften des Vereins für Sozialpolitik, Band 171, II. München, 1925); — La traité de com-

merce entre la Grande Bretagne et le Royaume SHS (Révue économique et financière de Belgrade, 1926, 2—3); — ing. M. Marinović: Gradjevno drvo u našoj spoljnoj trgovini (Ekonomist, Beograd, 1926, I.); — M. Pilja: Les conventions commerciales du Royaume SHS et leurs caractéristique (Révue économique et financière de Belgrade, 1. oct. 1923); — M. Pilja: La convention commerciale entre la Pologne et la Yougoslavie (Révue économique et financière de Belgrade, 2. nov. 1923); — J. Petrović: Naša trgovinsko-carinska politika posle rata — (Ekonomist, Beograd, 1925, IV.); — dr. M. Todorović: Trgovinski ugovor izmedju nas i kr. Italije — (Ekonomist, Beograd, 1926, VII.—IX.); — dr. M. Todorović: Pred trgovinske ugovore (Ekonomist, Beograd, 1925, I.); — dr. M. Todorović: Kratka paralela izmedju predratne i posle-ratne trgovinske politike (Ekonomist, Beograd, 1924, VII.—VIII.); — dr. M. Todorović: Le traité de commerce entre le Royaume SHS et la République Autrichienne (Révue économique et financière de Belgrade, 1925, 9—10); — dr. M. Todorović: Naša spoljašna uvozna i izvozna trgovina od l. 1919—1924 (Ekonomist, Beograd, 1926, III.); — A. Vegner: Vrednost našeg izvoza (Ekonomist, Beograd, 1927, II.).

Casopisi in revije: »Bankarstvo«, »Ekonomist«, »Révue économique et financière de Belgrade«, »Privredni arhiv«, »Révue économique de Belgrade«, »Trgovinski glasnik«, »Privredni pregled«, »Jugoslovenski Lloyd«, »Trgovski list«, »Trgovski Tovariš«, »Jutro«, »Slovenec«, »Službene Novine« »Uradni list«.

Razno: »Pogledi na gospodarsko leto 1926« (Ljubljana, ZTOI), »Predlog zakona o obči carinski tarifi z uvoznimi in izvoznimi carinami« (Ljubljana, 1925); — »Zapisniki javnih sej Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani« z dne 14. decembra 1922, z dne 20. decembra 1923, z dne 19. decembra 1924, z dne 22. aprila 1926, z dne 11. junija 1926 in z dne 19. decembra 1927.

I. Razvoj naše zunanje trgovine od 1919. leta dalje

Leto	Izvoz		Uvoz		°/ vrednosti izvoza napram uvozu
	tisoči ton	milijoni dinarjev	tisoči ton	milijoni dinarjev	
1919	282·7	686·8	155·2	2.982·0	23·03
1920	915·2	1.320·6	439·6	3.465·9	38·10
1921	1.583·7	2.460·7	733·6	4.122·1	59·69
1922	2.231·9	3.691·2	1.232·4	6.441·9	57·29
1923	3.026·0	8.048·8	1.123·0	8.309·6	96·86
1924	3.916·0	9.538·8	1.127·7	8.221·7	116·02
1925	4.398·4	8.904·5	1.513·9	8.752·9	101·73
1926	4.884·7	7.818·2	1.241·1	7.631·8	102·44
1927	4.251·5	6.400·2	1.331·3	7.286·3	87·84

Ako si natančneje ogledamo tabelo razvoja naše zunanje trgovine od leta 1919 dalje, tedaj se nam jasno pokažeta zlasti dve sliki: na eni strani posledice svetovne vojne in na drugi strani bolj razveseljiva slika, kako se naše gospodarstvo postopoma konsolidira. — Mogli bi govoriti o naši zunanji trgovini že leta 1918, ker se je že tega leta začelo poslovanje carinarnic v Srbiji, sicer še ne redno, kajti do leta 1919 je bil uvoz blaga radi opustošenja še svoboden. Prav radi tega nimamo za onih par mesecev l. 1918 statističnih podatkov in se ti začinjajo šele z l. 1919. Tega leta je bil naš izvoz, kakor tudi uvoz kaj minimalen. (Tekom celega tega poglavja so opiramo samo na številke, kakršne nam nudi oficijelna statistika. Da so te netočne, je bilo že govora, radi tega jih je treba sprejeti s primerno rezervno.)

Vsega skupaj smo izvozili 282·7 tisoč ton blaga v skupni vrednosti 686·8 milj. dinarjev; nasprotno pa je znašal uvoz po količini komaj 155·2 tisoč ton, a po vrednosti 2982·0 milj. dinarjev. Ako primerjamo te številke med seboj, vidimo, da je bila množina izvoza skoraj še enkrat večja, kakor pa množina uvoza, nasprotno pa je bila vrednost izvoza za celih 4·3 krat manjša od vrednosti uvoza. To veliko razliko v vrednosti našega izvoza in uvoza si je tolmačiti

tako, da smo tedaj uvažali predvsem izdelane fabrikate, ki so baš radi tega, ker so bili izdelani v tujini, dragi, katere smo pa doma nujno rabili radi vojnega opustošenja; na drugi strani pa zopet nismo imeli še lastne industrije, da bi jih mogli izdelovati doma.

To leto je tipično povojno leto. Tekom vojne je bil namreč uničen skoro ves inventar, kar je imelo za posledico zmanjšanje produkcije in seveda tudi zmanjšanje izvoza. Je pa še drugi faktor, ki je vplival, da je bil naš izvoz tako majhen, in ta je: prehrana prebivalstva. Takoj po vojni se je namreč povsod pokazalo občutno pomanjkanje blaga in to bodisi radi slabe mednarodne izmenjave surovin, bodisi radi zastoja industrije tekom svetovne vojne. Dežele, katere so imele premalo živil, so hotele radi tega zasigurati prehrano domačega prebivalstva z različnimi carinskimi odredbami, ki naj bi izvoz kolikor mogoče omejile. Tudi jugoslovenska carinska politika je sledila temu načelu. Ta faktor in pa faktorja, da nismo imeli še lastne industrije ter da je bil naš gospodarski inventar radi vojne uničen, sta tudi zelo vplivala na naš poznejši uvoz.

Uvoz je namreč radi tega do l. 1922. z ozirom na množino stalno naraščal in se šele s tem letom nekako ustalil, a z ozirom na vrednost je do leta 1925. rastel, ter je začel šele s tem letom padati. Ako pa vzamemo za podlago ocene vrednosti našega uvoza zlato valuto, tedaj se nam tu ne pokaže nikaka jasnejša slika, ker ta lavira od leta do leta, čemur je pač vzrok momentani kurz papirnatega dinarja. Absolutno prava slika je sicer ocena blaga po zlati valuti, a praktično je važna ona po papirnatih valutah.

L. 1922 je bilo šele prvo povojno leto, ki je kazalo znake konsolidacij razmer. Tega leta je bila tudi razmeroma dobra letina, ki je v naši državi, kot izrazito agrarni, odločilnega pomena za našo zunanjo trgovino. Toda kljub temu je prišla naša izvozna trgovina takoj začetkom leta radi nenadnega porasta češke krone, kakor tudi zapadnih valut, v zelo težaven položaj, tako, da se je naša država že resno pečala z mislijo, da bi uvedla moratorij za inozemska plačila. Od tega pa je kmalu odnehala radi odpora gospodarskih krogov, pač pa je prepovedala uvoz nagizdnega blaga in povišala ažijo na uvozno carinsko tarifo od 500—600%.

L. 1923. se je naša trgovinska bilanca vnovič izboljšala za 39·57% in to predvsem radi relativnega izboljšanja dinarja. Vrednost izvoza je znašala to leto 8048·8 milj. dinarjev, uvoza pa 8309·6 milj. dinarjev, kakor vidimo torej, je bila vrednost izvoza in uvoza to leto že skoro izenačena. Toda kar ni bilo mogoče doseči tega leta, to je bilo doseženo naslednje leto 1924., doseženo je bilo to, ker je cilj trgovinske politike vsake države, da je trgovinska bilanca aktivna. Naš izvoz je dosegel prvič to leto in po količini in po vrednostni rekordni številki 3916·0 tisoč ton, oziroma 9538·8 milj. dinarjev, napram 1127·7 tisoč ton uvoženega blaga v vrednosti 8221·7 milj. dinarjev. Vrednost našega izvoza se je napram prejšnjemu letu povečala za 19·16% in je znašala 116·02% vrednosti uvoza.

Od tega leta dalje do 1927. ostaja množina izvoženega blaga na približno enaki stopnji, vrednost pa celo naraste na 7818·2 milj. dinarjev. Pri uvozu pa opazamo, da je vrednost uvoza to leto padla za 1121·1 milj. dinarjev, da je torej znašala 7631·8 milj. dinarjev in da je množina tudi padla za skoro 300.000 ton.

(Dalje prihodnjič)

T. G.

Moderna Turčija

(Dalje)

Za pospeševanje narodnega gospodarstva je angorska vlada dogovorno z gospodarskimi organizacijami ukrenila že vse mogoče in uveljavila razne moderne zakone. V prosep industrije je bil sprejet zakon, po katerem se novim industrijam ne dovoljujejo le carinske in davčne osvoboditve ali olajšave, nego se odstopajo industrijskim podjetjem tudi brezplačna zemljišča, dovoljuje refakcija 30% vozarine za sirovine, stroje in ves gradbeni material. Zlasti pospešuje vlada kemično in tekstilno industrijo ter vse, kar je v zvezi z obrambo republike. Vlada se udeležuje teh industrij tudi z lastnim

kapitalom. Da ustvari sposoben domač kader za taka podjetja, je vlada ustanovila v Smirni šolo za kemično in tekstilno industrijo. Šola ima novo veliko poslopje, ki je veljalo 350.000 lir in ima štiri oddelke: prehrana, kožarstvo, tekstilstvo in kemičarstvo. S poukom se je začelo lani.

Ker je nedostajalo kapitala za dviganje domače industrije, je angorska vlada prinesla zakon, po katerem je dovoljeno vezanje domačega kapitala s tujim, in društva zdaj lahko delajo s tujim denarjem, ako je vsaj 55% domačega v osnovni glavnici. V poslednjih letih se je zato število industrijskih in trgovskih delniških društev naglo povečalo.

Tako je možno vse širše izkoriščanje nepreglednih prirodnih bogastev Male Azije. Mnogi denarni zavodi so se v kratkem času silno okrepili, ker uživajo razne olajšave ali državno podporo. Poslovna banka, ki se je fuzionirala z Nacionalnim kreditnim zavodom, je danes med najvažnejšimi bankami Turčije. Banka za industrijo in rudnike je takisto jako produktivna. Borza v Carigradu in produktne borze po vseh važnih središčih dosežajo lepe uspehe. V Solunu, ki šteje blizu pol milijona stanovnikov in je prvovrstno trgovsko mesto, imajo produktno borzo od l. 1926. Turki imajo tudi zakon o tranzitnih skladiščih, v Carigradu pa imajo svobodno cono, da favorizira mednarodni tranzit preko te luke.

Tako je Kemalova Turčija povsod uvedla najbolj moderne naprave in ustanove zapadnih držav ter jih je z uspehom oživitvorila celo po krajih, ki so ostali stoletja pod hipnozo korana, tujega in sovražnega sodobni civilizaciji. Turki so izpregledali in so začeli energično delati. Novi vladni režim je skratka prinesel Turčiji popoln politični in gospodarski preporod.

Od l. 1923. dobiva gospodarsko življenje mlade republike vedno večje razmere: kmetovalec, obrtnik in industrijalec, vsi so v zupanju in novi veri v narodno bodočnost začeli živahno in podjetno delati. Produkcija torej raste, tržišča so polna in zmerom bolj posečana. Mesta se razvijajo in njih potrebščine se dvigajo; trgovsko življenje pa kipi v notranjščini in preko mej. Zunanja trgovina se je razvijala tako-le:

Leta	Uvoz	Izvoz
1923	144,788.000	84,681.000
1924	193,600.000	158,767.000
1925	242,000.000	193,000.000
1926	265,000.000	216,000.000

Turška trgovinska bilanca je še pasivna. Zemeljska bogastva pač še niso dovolj izkoriščena, a domača industrija je šele ustvarjena. Razumljivo je, da mora Turčija velik del svojih potrebščin pokrivati z inozemskim uvozom. A vse kaže, da postane kmalu trgovinsko aktivna. Anatolija ima po svoji zemlji in klimi prav posebno ugodne pogoje za razvoj poljedelstva, zlasti za južne kulture; premoža, bakra, svinca, živega srebra in nafte je po vsi Anatoliji. Vodne sile so velikanske na razpolago. Zato je Anatolija predmet najbolj živega zanimanja svetskega kapitalizma. Živinoreja je tu velikanska in se od l. 1923. razvija krasno. Treba je le, da se dvigne prometna možnost in se uredi železnice. Statistika kaže sledeči porast:

Vrsta	Leta 1926	Leta 1927
ovni	12,871.894	13,207.800
koze navadne	8,115.883	8,668.739
koze moharske	2,546.924	3,099.520
voli	5,016.531	5,045.458
bivoli	552.596	554.002
konji	537.712	468.124
osli	949.385	927.025
mezgi	33.051	28.194
kamele	85.565	58.185

Ovni in ovce so v Anatoliji glavna mesna hrana. Moharske ali angorske koze imajo dolgo, svilasto in svetlikajočo se volno, iz katere delajo pliše, polsvilene in razne luksuzne izdelke, ki se večinoma izvažajo (tudi v sirovini) na Angleško, Nemško in v Ameriko. Tudi ovčja volna donša velike dohodke. Kože in kozuhovino izvažajo v Nemčijo, Anglijo in Francijo.

Tobak uspeva odlično po Anatoliji in deloma po Trakiji. V smirnskem okraju je tobak najvažnejši pridelek in v Evropi najbolj cenjen med orijentskimi tobaki. Ob izlivu Kizil Imraka v Črno morje uspeva sloviti samsun tobak. A je še več vrst finega tobaka. Carigrad prodaja naslednje vrste tobaka, Samsun, Bafra, Alačam, Artvin, Trapezunt, Brusa in Jedrene. V Smirni pa vrste: Karaburnu, Smirna, Burnabat, Milas, Mugla, Sokia, Edemiš, Magnezija in Ak-Hisar. Od l. 1923 se proizvodnja tobaka vztrajno veča in je l. 1926 dosegla 56 milijonov kilogramov, od katerih se je izvozilo v istem letu 46,660.100 kg v Nemčijo, Zed. države, Italijo, Anglijo, Egipt, Holandijo, Francijo i. dr. Za domačo potrošnjo tobaka ima Turčija od l. 1925 državni monopol, ki je v prvem letu prodal v republiki 5,367.753 kg tobaka in cigaret za 19,608.353 lir, v drugem letu monopola — 1926/27 — pa 8,819.485 kg za 30,046.743 lir.

Tudi gojenje maka donša Turčiji velike dohodke. Mak se prideluje skoraj po vsi Mali Aziji za produciranje opija oziroma morfija. Glavni tržišči za opij sta Carigrad in Smirna. L. 1925 se je pridelalo okoli 4000 zabojev (po 60 ok*), l. 1926 že 4200, a l. 1927 3300 zabojev. Cena je 20—35 turških lir za oko. Izvozilo se je v l. 1923—1926 kg 367.099, 202.663, 213.832 in 225.000. Za izvoženi opij je Turčija dobila l. 1926 približno 6 mil. lir, za izvoženi tobak pa 40 mil. Največ jemljejo turškega opija Francija (80.000 kg), Nemčija (50.000 kg), Anglija (25.000 kg), Zed. države (20.000 kg), Italija, Holandija in Belgija.

Bombaž je takisto važno izvozno blago Turčije in raste po plantazah zapadne in južne Male Azije. V Anatoliji ga pridelujejo 140.000 do 200.000 bal (bala = 200 kg). Središče produkcije je Adana, ki daje na leto 80 do 120 tisoč bal. Smirnsko okrožje ga daje 30 do 40 tisoč bal. Goje domač in boljši ameriški bombaž. Uporabljajo ga deloma v domačih predilnicah in tkalnicah, deloma ga izvažajo. Smirna izvažajo okoli 3 milj. kg, Adana okoli 8 milj. kg bombaža. Izvoz donša na leto 6 do 7 milj. lir.

* Oka = 2¼ funta.

Izvažajo pa še celo vrsto drugih pridelkov v velikih količinah, ki donšajo republikli znatne dobičke.

Tudi na rudninah je Turčija bogata. Dasi preiskave ozemlja še dolgo ne bodo zaključene, je že danes dognano, da je zlasti Anatolija eden največjih rudninskih zakladov na svetu. Na severni strani je mnogo premoga in veliki premogovniki pri Zunguldagu uživajo že dober sloves. Petrolejski vreli so na vsem ozemlju med Erzerumom, Bitlisom in Vanskim jezerom. Veliki skladi železne rude so v okrožju Turbalija, bakra v Kušadasi, Edemišu, Kemalpaši, srebronosni galenit je v Banidiru in Vurli čaši, mangan v Mugli in Zunguldagu, živo srebro v Vurli in Bejdagu. Dalje so tu v izdatnih kvantitetah: antimon, smirak (šmirgelj), zlato in srebro v Banidiru in Burnabatu. Mnoga nepregledna rudna bogastva še čakajo podjetij z močnim kapitalom, da jih začno racionalno izkoriščati. Rudarski zakon že obstoja in gradi se železniška mreža, ki je predpogoj za večjo in donosno eksploatacijo rudnikov. Koncesije se podeljujejo predvsem domačim kapitalističnim skupinam in podjetjem, a v veliki meri tudi tujim, dosti močnejšim kapitalistom. Nekatere rudnike pa je vzela država sama v neposredno eksploatacijo. Vse je še v razvoju.

Pričakovati je, da postane nova Turčija v bližnji bodočnosti velik izvoznik petroleja, bakra, svinca, živega srebra, mangana i. dr. Že danes izvažajo premog, smirak (šmirgelj), nekaj antimona in galenita ter živo srebro. Največji premogovnik je pri Zunguldagu in daje odličien premog 7500 do 8000 kalorij. Na leto ga izkopljejo zdaj že do 1,800.000 ton, a proizvodnja vidno narašča. Ni dvoma, da se vname v Mali Aziji borbena tekma svetske plutokracije na korist moderne Kemalove republike.

(Dalje prihodnjic)

Henry Ford

Zdravljenje ali zabrana bolezni?

Mnogi ljudje smatrajo uboštvo za nekaj naravnega. Toda uboštvo ni nič naravnega. Pri nas v Zedinjenih državah ni nobenega vzroka za uboštvo. Ni vsak človek sposoben, da vodi podjetje, kakor tudi nima vsak človek spretnosti, da bi preskočil pet čevljev visoko ograjo. Ker pa je delo razdeljeno in ker je na razpolago mnogo služb, ki ne zahtevajo nikake spretnosti, se ponuja vsakemu človeku, da si zasluži svoj preživež. Mnogi ljudje, ki so prepuščeni lastnemu vodstvu, vedno odpovedo. Tisoči kmetov bi storili pametneje, ako bi delali po delavnicah. Zdaj s poizkušanjem, da bi bili poljedelci, samo čas zapravljajo, saj nimajo zmisla za lastno gospodarstvo. Tisoči mož z majhnimi trgovinami, ki garajo, da bi se dvignili, a nikdar ne dosežejo uspehov, bi v okvirju velike organizacije, pod vodstvom drugih, izvrstno napredovali. Razen tega trpimo na posledicah slabega industrijalnega zistema — ki ravna po kratkovidnem profitnem motivu, omejuje z visokimi cenami število nakupovalcev in izziva s tem od časa do časa brezposelnost.

Dobrodelnost v nobenem teh primerov ne pomaga. Miloščine so le mamila, narkotika. So primeri nujne pomoči, primeri, v katerih

so možje in ženske ter zlasti otroci potrebni pomoči. Toda v istini takih primerov ni mnogo, kakor se zdi. Samo miloščine so bedo le povečale, kajti dobrotelost daje nekaj za nič. Bedo odpravljajš lahko z osebnim posredovanjem, ne da uničiš pri tem samospoštovanje bednikov; uničuje pa ga mašinerija organizirane dobrotelosti. Morda je nemogoče, naučiti nekatere ljudi, da bi pomagali sami sebi, a vsaj poizkusimo lahko, da jih navajamo k samopomoči; sčasoma naše navajanje ne bo brez uspeha.

Ta miselnost je vzrok, da se mi — Fordove tovarne — izogibljemo vsega, kar bi vzbujalo vsaj vtisk dobrotelosti. Pred leti smo prevzeli sirotišnico, in vsak teden po enkrat sem šel osebno pogledat, kaj se počne v nji. Na čelo sirotišnice smo postavili voditelje, ki so imeli že izkušnje v vodstvu takih domov. Bržčas so za vodstvo res imeli potrebne kvalitete, kakor se pravi. Toda imeli niso niti pojma kakšen mora biti tak dom za otroke: menda so smatrali tak dom za otroško jetnišnico. Končno smo zaradi otrok vse podjetje opustili in za sirote poiskali bivališče pri družinah. Najbolj bolehen deček našega zavoda je bil posinovljen po nekem Nemcu, ki je imel že šest lastnih otrok.

Redkokdaj smo se udeležili nabiranja podpor z nabiralno polo, a včasih se mu nismo mogli odtegniti. Zadnje, precej veliko nabiranje, ki smo se ga udeležili s prispevkom, je bilo za neki institut v Detroitu. Moj sin je menil, naj bi tudi kaj dali, jaz pa sem predlagal:

»Storimo lahko dvoje: ali podarimo malenkost in se potem za stvar ne zmenimo več, ali pa podpišemo veliko vsoto, stopimo v vodstvo in poskrbimo, da se vzdržuje zavod sam.«

Odločili smo se za drugo pot kot boljšo. Naša bolnišnica predstavlja poizkus, kako bi se upravljala hospital, da bi se bolniki vzdrževali sami in ohranili spoštovanje samih sebe. Ta bolnišnica ni v zvezi s Fordovo industrijo. A naša je in jo vodimo izključno mi, ker želimo uresničiti izvestne teorije, glede katerih upamo, da bodo na korist splošnosti.

Bolnišnice spadajo neoporečno k javnim potrebam. V splošnem vlada z vodstvom in z zdravniki po bolnišnicah zelo velika nezadovoljnost. Marsikdo ima občutek, da bi se moralo postaviti ravnanje z bolniki, njih oskrbovanje in poučevanje zdravih na pametnejšo podlago. Mnogoštevilni ljudje imajo zato še zmerom strah pred bolnišnico — zlasti pred kako mestno bolnišnico.

Mi pa nismo mogli razumeti, zakaj bi dobro upravljana bolnišnica ne nudila po določenih, normi odgovarjajočih tarifah najboljšo medicinsko in kirurško pomoč ter bi se obenem vzdrževala sama.

Enote bolnišnice so bolniške sobe. Vodstvu zdravnikov smo torej dali tesarja in dovolj lesa in ga pozvali, naj ustvari idealno bolniško sobo s kopalnico — sobo, ki bo dovolj prostorna, a brez nepotrebности. In ustvarili so sobo — enoto. Zgraditev bolnišnice je bila zdaj samo vprašanje gradbenega načrta, ki naj bi prinesel še vse ostale potrebne stranske naprave okoli teh sob ali enot. Uspeh je sedanja bolnišnica iz opeke in peščenca. Zaradi vojne se je otvoritev bolnišnice zakasnila. Avgusta 1918 jo je prevzela vlada kot splošno bolnico, a nam jo je oktobra 1919 zopet vrnila. Tedaj smo začeli izvrševati prvotno misel iznovega.

Načrt je bil ta-le: Bolniško osebje, ki šteje nad sto kirurgov in zdravnikov, plačuje le bolnišnica, a privatne prakse ne smejo izvrševati. Tu so razni oddelki: notranja medicina, kirurgija, porodništvo, otroško zdravljenje, laboratoriji in röntgensko obsevanje. Vsakemu oddelku načeluje mož priznanega slovesa. Petnajst do dvajset najodličnejših medicinskih fakultet naše države in Kanade je tu zastopanih. Nekateri zdravniki so člani Royal College of Surgeons.

Strežnice so bile spočetka bolniške sestre z izpiti in so imele dela ves dan. Prejemajo najmanj po 6 dolarjev za osemurno delo. Z ozirom na različne bolnike morajo opravljati 4 do 6 sob. Vso prehrano oskrbujejo izšolane služkinje. Vsaka soba ima kopalnico z vročo in mrzlo vodo ter vrhu tega še z ledeno vodo. Umivalniki so vedno pri rokah, tako da ni treba strežnicam delati skoraj nikakih nepotrebnih korakov. Brez posebnega truda lahko oskrbujejo odmerjeno število bolnikov. Mesto običajnih 12 ur, jim traja služba osem; za utrujenost ali čmernost ni torej nobenega povoda.

Lani smo odprli »Clara Ford Nurses' Home« in »Henry Ford Hospital School of Nursing and Hygienes«, da skrbita za primerno predizobrazbo bolniškega osebja. Temeljna misel je, da res izšolamo strežnice za njih poklic tako, da jim je skrb za bolnike edini cilj. V to svrhu ima njih novi dom dosti boljše uredbo, kakor večina prvorazrednih hotelov. Njih dom in izobraževališče stojita na zemljišču bolnišnice, a vendar nekoliko oddaljeno. Dom ima 309 čisto enako opremljenih in mebliranih sob. Vsaka soba ima kopalnico. Sobe leže v skupinah okoli glavnih vhodov ali liftov in vsaka skupina ima še posebno večjo (stanovanjsko) sobo in majhno kuhinjo, da so kakor doma. V zvezi s sprejemno dvorano v I. nadstropju je osem majhnih sprejemnic, v katerih dekleta lahko sprejemajo svoje prijateljice in prijatelje. Obednice, kuhinje, pralnice, šivalne sobe, soba z omarami i. dr. so v prizemlju. Za hišo med obema kriloma je vrt. Vse je storjeno z namenom, da žive strežnice, ko so ostavile svoje varovance v bolnišnici ali učilnice, v povsem drugačnem okolju in ozračju.

Arhitektonsko je »School of Nursing and Hygienes« enaka bolnišnici in domu strežnic: dvonadstropno poslopje, 120 čevljev dolžine in 50 čevljev širine. Razen razrednih sob in laboratorijev so tu še dve dvorišči, kopel za plavanje in telovadnica.

V bolnišnici navajajo strežnice k najpopolnejšemu izvrševanju dolžnosti. Za te strežnice velja prav ista politika, kakor za delavce in uradnike v tovarnah: dobro plačilo, kratkodobno delo, najboljši pogoji za delo, a tudi največja napetost sposobnosti. Bolnišnica ima oddelke za notranje in zunanje paciente. Honorar se na temelju diagnoze izračuna vnaprej po določenem tarifu. Soba s hrano in postrežbo vred stane 8 dolarjev na dan.

Vsak bolnik, notranji ali zunanji, se mora podrediti temeljiti zdravniški preiskavi (kri i. dr.) in diagnoza se določi z največjo skrbnostjo. Ako zahteva redna preiskava še natančnejšega študija, se uporabijo röntgensko obsevanje in vse druge moderne preiskovalne metode. Normalna preiskava traja okoli dve uri in velja 15 dolarjev. Avtoritete bolnišnice smatrajo to temeljito preiskavo bolnika za predpogoj strokovnjaškega zdravljenja.

Vsi pacienti so privatniki. Zakon bolnišnice je, da se samostoj-

nost pacienta varuje brezpogojno. V sobo smejo stopiti le zdravniki in strežnice v izvrševanju svojih poklicnih dolžnosti ter posetniki, ki jih bolnik hoče in po svojem stanju sme sprejeti. Bolnik je bolnik, ne pa razstavni objekt.

Bolnišnica niti ne išče niti ne odbija bogatašev. Vsi bolniki plačujejo po trdno določenem tarifu in v očeh uprave so vsi bolniki enaki. Pristojbine je treba plačevati vnaprej, a še nikoli ni bil odklonjen nihče, ki je potreboval medicinskega ali kirurrgičnega zdravljenja. Vselej smo našli pot, da je pacient denarne obveznosti poravnal na način, ki ga ni žalil v njegovem ponosu. Menimo namreč, da je tudi ponos potreben za ozdravljenje.

Zdaj se bolnišnica še ne vzdržuje sama, toda sčasoma ji bo to v bistvu možno. Dvomljivo je, ali se more vzdrževati popolnoma sama bolnišnica, ki nudi v preiskavi bolnikov vse, kar je le mogoče. Nekaj reči je pač treba plačati iz splošne zakladnice humanitete. Saj pa tudi ni naš najvišji cilj, da bi dosegli denarno neodvisnost bolnišnice, nego da jo opremimo za njeno nalogo v vsakem pogledu. Eventualni dobiček bi se seveda uporabil za bolnišnico.

Prepričani smo, da se v upravljanju bolnišnice naučimo še marsičesa, toda posest bolnišnice nam je vsilila še neko vprašanje: Zakaj so bolnišnice potrebne? Ali ni mogoče preprečiti večine bolezni?

Ti vprašanji sta nas privedli na mnogo širnejše polje. Vzemimo na primer vprašanje prehrane.

Pogoj zdravlja je pravilna prehrana. Čebele si vzrede kraljico z izbranim krmiljenjem, in vpliv hrane na zdravje, sposobnosti, moralo in duševne sile je danes še težak in nujen problem vede. Polagoma ugotavljajo zdravniki, da korenini mnogo bolezni v prehrani. Doslej v tem oziru še nismo dospeli daleč. Kolikor vem, pa je že ustvarjen temelj. Ljudje, ki skrbno pazijo na dijeto, ne zbole tako lahko, dočim onim, ki so v tem pogledu lahkomišeln, nedostaje zmerom zdaj tega, zdaj onega.

Prav najboljši zdravniki se menda strinjajo v tem, da je najboljše zdravilo za večino indispozicij pravilna dijeta, ne pa medikament. Zakaj bi se torej ne mogli že vnaprej izogniti boleznim? Ako izziva slaba, nepravilna prehrana bolezni, ali ni utemeljena misel, da bi popolnoma higijenska prehrana ohranjala zdravje? Ako je to resnica, moramo predvsem razkriti in najti popolnoma pravilno metodo prehranjevanja. Ko dospemo na ta cilj, napravi svet svoj največji korak naprej.

Gotovo bo potrebno še precej časa, da odkrijemo fizijološko nepoporečna hranila. Morda jih danes sploh še ni na svetu, morda bi jih bilo treba iz kakšnih snovi ali iz njih kombinacij šele ustvariti. Morda je v to svrho potrebna povsem nova industrija. Gotovo je le eno: to pravilno prehranjevanje se najde in razkrije. Že davno bi bili našli pravo pot, ako bi se bili le resno lotili poizkusov. Toda šele malo časa se svita spoznanje, koliko odločilne važnosti je prehrana.

Vse živilsko vprašanje pa se mora postaviti na poslovni temelj. Veda, sama nase navezana, niti pol tako hitro in tako gotovo ni vprežena v poslovno podjetje. Znanstvenikom je prav kakor drugim možem potrebno vodstvo. Znanstveno odkritje je samo zase nekaj krasnega, ali odkritje prinaša korist šele takrat, ko je ustvarjena

poslovna podlaga. Ako se postavi številu bistrumnikov določen cilj, ga sčasoma dosežejo; ne smejo pa jih vprašati naprej, ali je kaj izvršljivo ali ne, sicer nam naštejejo le vse razloge, zakaj je reč neizvedljiva. Ako pa jim razložimo, kaj človek hoče in jim damo vse pripomočke, ki so potrebni, na razpolago, zasledujejo noč in dan postavljeni jim problem, dokler ne najdejo rešitve. In to hočemo zdaj glede prehranjevalnega vprašanja storiti. Nekega dne ustvari nekdo pogoje, ki store, da postanejo bolnišnice nepotrebne.

(Iz knjige »Das große Heute, das größere Morgen«.)

Fr. Zelenik

Manj dela — več uspeha

Kje najdemo tistega, ki bi z majhnim trudom in delom ne hotel veliko zaslužiti? Rekli bodete, da takega ni najti nikjer. Pa ni res, ker najdemo mnogo takih, ki po nepotrebem delajo veliko in zamujajo mnogo časa, pa vendar ne zaslužijo več od onega, ki si je znal urediti svoje delo pravilno in izrablja izkušnje in nasvete drugih in je zato njegovo poslovanje manj zamudno in bolj enostavno.

Star in oguljen je že izrek »Čas je denar«, pa vendar je vkljub svoji obrabljenosti in starosti še vedno vsega uvaževanja vreden.

Iz svojega poslovanja moramo odpraviti predvsem vsako nepotrebno

tratenje časa.

Ne predstavljamo si, koliko delovnega časa in sile porabimo za nepotrebne gibe, dejanja in iskanja, ker radi površnosti, malomarnosti ni vsaka stvar na svojem določenem mestu. Ni vseeno, kje stoji črnilek, kje leži peresnik, svinčnik, ravnilo, škarje, beležnica, pisemski papir, ovitki in drugo. Vsaka stvar mora biti vedno na določenem mestu. Kolikokrat iščemo in lovimo okoli svinčnik ali peresnik ali kaj drugega, ker ni na določenem mestu. Znatno zamudo časa in potrato delovne sile povzroča tudi odlašanje kakega dela. Zberemo podatke in pripravimo se za delo, pa ga ne izvršimo, nego ga odlagamo in pozneje moramo zopet zbirati podatke in prečitati spise ter drugo, da ga moremo izvršiti. Res, tako nastala zamuda časa in potrata delovne sile je na dan malenkostna, toda te malenkostne zamude se naberejo v tednu, v mesecu ali tekom leta v znatno količino.

Mnogo dragocenega časa in delovne sile se porabi z nepotrebnim pisarjenjem. Kakor spravimo govedo le z največjim trudom iz gorečega hleva in kakor perjad naravnost dirja v gorečo stajo, tako trdovratno se drže mnogi starih običajev, navad, naprav in zastarelega poslovanja. Imajo urejeno in vpeljano »po svoje«, pa jih ni mogoče prepričati in jim dopovedati, da bi bil novejši način boljši.

Porazgovorimo se nekoliko o naročbah in ravnanju z njimi. So še trgovci, ki se drže komisijske knjige. Je to ozka podolgovata knjiga, v katero po redu prepisujejo došle naročbe. Knjigo dobi zjutraj skladiščnik, kateri na podlagi te knjige pripravlja in sestavlja pošiljke (starejši pravijo komisijo ali celo komisijon). Pri vsa-

kem predmetu, ki je pripravljen, se naredi v knjigi znatna kljuka. Če je vpeljan še pregled pripravljenega blaga pred vlaganjem, napravi pregledovalec tudi kljuko. Ker morajo v skladišču prijete za vse, je komisijska knjiga dovolj mastna in umazana. Popoldne prinese skladiščnik knjigo v pisarno in tam iz te komisijske knjige prepisejo v računsko (fakturno) knjigo. Ko je naročba prepisana, naredi prepisovalec v komisijski knjigi svojo kljuko, tako je potem v tej knjigi cela kopa kljuk. Včasih je nehoti tudi kaka številka prekljukana, da ni mogoče čitati, katera številka je bila zapisana. Priti mora skladiščnik na pomoč, da iz spomina pove številko in včasih mora priti na pomoč celo Janez iz skladišča. V računski knjigi se potem izračuna in prepíše na račun.

Ni potrebno še posebej poudarjati, da je prepisovanje, kljukanje, črtanje itd. izvor raznim napakam in pogreškam, katere ščiti še nepreglednost poslovanja.

V naprednih in modernih obratih in obrtih se je morala komisijska knjiga že zdavnaj umakniti naročilnim listom. Izkušnja je pokazala, da je naročilni list jako preprost in vendar nadvse praktičen in zanesljiv pripomoček, da bi ga moral vpeljati vsak res napreden trgovec. Iz originalnega naročila odjemalca se prepíše na naročilni list. Originalno naročilo ostane v pisarni, naročilni list pa dobi skladiščnik. Naročilni list ima po dvojce stolpcev za količine blaga. V stolpce na levi strani označbe blaga se zapiše, koliko je naročeno. V stolpce desno od označbe blaga mora skladiščnik zapisati, koliko je dal. Kontrola poslovanja skladišča je s tem dokaj večja, ker mora skladiščnik zapisati količino. Tedaj mora meriti, tehtati, šteti itd., ter takoj vidi, če je kaj pozabil, če v dotičnem stolpcu ni zapisane količine. Če kakega predmeta nima, tedaj pač napravi v dotičnem stolpcu za količino črtico. Naročilni list lahko takoj po izvršitvi odda v pisarno, kar zopet olajša delo. V pisarni vpišejo cene in izračunajo vrednost. Računata vedno po dva, eden na naročilnem listu, drugi v računu in primerjata. Skoraj izključeno je, da bi dva računarja napravila isto napako. Vsaka napaka in pogreška se ugotovi s takim dvojnim računanjem in primerjanjem. Naročilni listi imajo tekoče številke. Ko je naročba izvršena, se originalno naročilo odloži v mapo odjemalca, naročilni list pa se shrani po tekoči številki. Po 500 listov se zveže skupaj. Z vlaganjem po tekočih številkah se ugotovi, če morda manjka kaka številka. Trgovski koledar za leto 1927 je jako lepo opisal poslovanje z naročilnimi listi. Domnevam, da se še dobi kak izvod tega koledarja pri Trgovskem društvu »Merkur« v Ljubljani.

Oni, ki uporabljajo komisijsko in fakturno knjigo, navadno ne kopirajo računov, kar nikakor ni v redu in ne odtehta te nerednosti izgovor, da imajo račun itak v računski knjigi. Kljub pregledom se vendar lahko izmuzne kaka napaka, katere večkrat niti prejemnik ne opazi, včasih še posebno ne, če je v njegovo korist. Vsaka odposlana listina, tedaj tudi račun, se mora kopirati, da se pozneje lahko dožene in dokaže s kopijo njena vsebina. Nikakor ni pripravna za kopiranje kopirna knjiga, ampak se naj kopira na posamezne liste. Računska kopija se naj dela z indigo papirjem ob enem z originalom.

Potrebno je še spregovoriti nekaj besed o registraturi, v mnogih trgovskih pisarnah tako zanemarjeni.

Registratura

je naprava za shranjevanje vseh došlih dopisov in kopij odposlanih listin. Mnogokje vse te papirje zlagajo na kupček. Ko je nastal bolj visok, ga povežejo in odložijo na kako polico. Bolj natančni so si vpeljali Shanon. Ta način zadostuje za skromno korespondenco, nikakor pa ne za obširnejši obrat. Tukaj je umestnejši in priločnejši mapni sestav. Za vsakega odjemalca ali dobavitelja določimo posebno mapo. Mape imamo urejene alfabetično po imenih ali tudi po krajih in so potem vse mape za en kraj urejene med seboj alfabetično po imenih. V nekaterih obratih dobi vsaka mapa svojo številko in so potem mape urejene po številkah. Vodi se pri tem načinu posebno imensko kazalo in pri vsakem imenu je pristavljena številka mape. Za naše razmere zadostuje alfabetična ureditev po imenih. Malo bode pri nas firm, katerim bi bolj kazalo urediti registraturo po krajih ali celo po številkah. Posebno ureditev po številkah zahteva precej dela in pazljivosti.

V mapo posameznika se vlaga po času urejeno vse kopije računov, vsa naročila in dopise, vse kopije računov in pisem, dokazila plačil in vse ostalo iz poslovne zveze z dotično tvrdko. V eni mapi imamo zbrane vse dokaze poslovne zveze. Šef lista po mapi, pa vidi potek poslovne zveze, morda naleti na kako nerešeno reklamacijo ali drugo zadevo, vidi, če dotični rad sitnari in po tem uravnava svojo ponudbo ali svoj odgovor. Brez posebnega truda in zamude časa se dobi v roke material daljše poslovne dobe. Če bi uporabljali Shanon, kopirne knjige itd., bi ne imeli skupaj materiala tako pregledno.

Važno vlogo igra v vsaki trgovski pisarni knjiga upnikov in dolžnikov, katero označujemo s trgovskim izrazom

saldakonti.

Nekateri dajejo tej knjigi prav ponosen naziv »glavna« knjiga, čeravno ji nikakor ne gre tak naziv, ker je v resnici bolj skromne in podrejene sorte. Ta knjiga služi za vpisovanje tekočih kreditnih zvez z dobavitelji in odjemalci.

Poudariti moram, da je napačno, če pripisujemo tej knjigi kako posebno dokazilno moč in veljavo. Ako trgovec ne more podpreti vknjižb v to knjigo s polnoveljavnimi prilogami in dokazili, ne velja ta knjiga v resnici prav nič, saj ni urejena ne po času, ne alfabetično ali po kakem drugem redu in načinu, ki bi količkaj dišal po kontroli. Saj vsi vemo, kako se porablja ta knjiga in kako se vpisuje v njo in kedaj. Mislim, da se v nobeni drugi knjigi ne more tako lahko goljufičiti, kakor ravno v tej knjigi, saj se lahko cel poštev za kako stranko nanovo vpiše na novi strani ali celo v drugi knjigi itd. Tudi je ta knjiga skrajno nepregledna. Težki nedostatki te knjige v praktični porabi so privedli do tega, da se porablja po števnih listih, vloženi alfabetično v platnicah z razteznim hrbtom, ki drži liste skupaj kot bi bila vezana knjiga. Izpolnjen poštevni list se vzame iz mape in vloži v drugo z izpolnjenimi listi. Na ta način

so v mapi le tisti listi, ki so v rabi. Te knjige, kakor tudi vezane knjige, je mnogokje izpodrinila

kartoteka.

Za vsakega odjemalca ali dobavitelja imamo poseben list: karto-teko. Ne bom tu opisoval podrobneje kartoteke kot take, ker se dobi že tiskana v prav priročni obliki v Ljubljani. Tudi sam sem pripravljn vsakomu na željo dati in poslati vzorce in nasvete glede ureditve kartoteke.

Kartoteka se lahko porablja na najrazličnejše načine in za ravnotako različne svrhe. Uredi se lahko alfabetično ali po krajih, po številkah, celo po okoliših potnika ali zastopnika kot tudi po vrsti blaga, ki v kakem okolišu gre itd.

Nekateri se ne upajo uvesti kartoteke, češ, tak list se lahko izgubi. Na to odgovorjam, da se izgubi lahko le tam, kjer ni reda. Kjer je pa red, se ne bo izgubil noben list, če se ne izgubi name-noma. Glej, koga imaš v službi. Pač pa priporočam nervoznemu in vihravemu trgovcu-šefu, naj pusti kartoteko v miru in jo naj upravlja le ena oseba, katera je potem za to odgovorna. Nikakor ne gre, da bi za šefovo nervoznost bila odgovorna ta oseba.

TO IN ONO

Naša trgovska bilanca za l. 1928

Carinska generalna direkcija je objavila podatke o uvozu in izvozu v mesecu decembru l. l. Uvoz se je napram uvozu v decembru l. 1927 povečal v težini in zmanjšal v vrednosti. Lanskega decembra smo uvozili 140.122 ton v vrednosti 622.113.455 papir. dinarjev, predlanskega pa 133.523 ton v vrednosti 637.433.668 papir. dinarjev. Na prvem mestu so v prošlem decembru uvoženi železni izdelki, med drugim pa smo uvozili volne v vrednosti okoli trideset milijonov dinarjev in za 15 milijonov svile.

Z decemborskimi podatki smo dobili pregled o celoletnem gibanju naše zunanje trgovine v prošlem letu. Ker smo uvozili za 7.835.326.036 Din robe, izvozili pa le za 6.444.699.695 Din, je naša trgovska bilanca pasivna za ogromno vsoto 1.390.626.341 Din.

Leta 1927 je znašal primanjkljaj le 886.137.764 Din, ter se je tako pasivnost naše trgovske bilance povečala v letu 1928 za 504.488.577 Din. Sicer sta se lansko leto povečala i uvoz i izvoz, toda povečanje izvoza znaša le 44.546.630 dinarjev, medtem ko se je uvoz povečal za 549.035.207 Din ter tako povzročil tolikšen primanjkljaj.

To je nezdrav pojav, ki ga bo treba na vsak način skušati izlečiti. Struktura naše zunanje trgovine pokazuje ogromen uvoz izgotovljenega blaga in na drugi strani pa izvoz skoro samih nepredelanih surovin ali kvečjemu polizdelkov. Statistika naše zunanje trgovine, sestavljena po pregledu mednarodne bruseljske konvencije iz leta 1913 v naslednjih vrstah: žive živali, predmeti za hrano in pajačo, surovine in polizdelki ter gotovi izdelki, nam jasno priča, da je naše gospodarstvo še jako nerazvito, da je treba domačo delavnost in fabrikacijo še visoko dvigniti in izdatno podpirati, da se bo našim potrebam primerno razvila in napredovala, ker bomo imeli v državi velike koristi le od proizvajanja gotovih izdelkov. Stremeti moramo za tem, da se bo struktura naše zunanje trgovine spremenila ravno v nasprotni smeri, da bomo izvažali čim več gotovih izdelkov in uvažali surovine, ki jih bomo za lastno potrebo predelovali doma.

Letošnji deficit je v naši trgovski bilanci gotovo izdatno povečala slaba žetev koruze. Toda tudi če odštejemo ta izredni primanjkljaj, ostane deficit še vedno znaten. Ker je naša trgovska bilanca itak že preveč odvisna pri nas, agrarni državi, od dobre ali slabe le-

tine, bo treba predvsem krepiti proizvodnjo, kakor je to že bilo ponovno povdarjeno v raznih predstavkah naših gospodarskih organizacij. Važen je pa tudi domači konzum, ki je gotovo padel na najnižjo stopnjo, ker je pri današnjih prilikah narod preobremenjen in obubošan. Revež pa ne more trošiti denarja niti za najpotrebnejše življenske potrebščine. Z geslom država in narod nad vse, je treba povsodi izločiti partizansko politiko, urediti promet in napraviti tarife, ki bodo pospeševale promet in produkcijo, urediti državno administracijo, carinsko in trgovinsko politiko uravnati v stalni pravec, znižati bremena in seveda tudi državne izdatke, saj prihodi itak znatno padajo in ne dosežajo vsot, predvidenih v državnem proračunu. Treba bo storiti in ukreniti še marsikaj drugega, da bodo ljudje lahko dostojno in primerno zaslužili in trošili. Z dovolj dobre volje in z zadostno sposobnostjo bo mogoče napraviti vse potrebno, da ne bomo več zaznamovali tako velikega deficitu kakor dosedaj v naših bodočih trgovskih bilancah.

Stečaji v februarju 1929

Tekom februarja je bilo letos 106 stečajev napram 83 v istem razdobju lanskega leta. Torej 23, odnosno 27% več. Od teh odpade na Slovenijo in Dalmacijo 3 (lansko leto februarja 9), Hrvatsko in Slavonijo 8 (8), Srbijo in Črno goro 90 (58), Bosno in Hercegovino 0 (0), Vojvodino 5 (8). V letošnjih prvih dveh mesecih je bilo 26 (16 %) stečajev več nego lansko leto. V vseh pokrajinah razven Srbije je letos padlo število stečajev napram lanskemu letu, v Srbiji pa je naraslo, kakor kažejo naslednje številke za prva dva meseca tega leta. Slovenija in Dalmacija 6 (15), Hrvatska in Slavonija 12 (20), Bosna in Hercegovina 1 (0), Vojvodina 5 (13), toda Srbija s Črno goro 164 (113). Tako je torej v Srbiji 51 (45 %) stečajev več nego lani.

Zakon o osebnih imenih

Dne 26. februarja t. l. je bil uveljavljen novi zakon o osebnih imenih za vso Jugoslavijo. Z zakonom se je bavil že zakonodajni odbor bivše Narodne skupščine, a pred skupščino zakon še ni došel. Zdaj je bil uveljavljen skoro v isti redakciji, kakršno je prej predlagal minister dr. A. Korosec. Krstnega imena ni uradno več, ker ime določajo poslej otroku starši

in ga naznanijo voditelju matičnih knjig najkasneje 30 dni po otrokovem rojstvu; krst pa izvrši duhovnik posebej ali pa se otrok sploh ne krsti. To določa zakon z ozirom na nekrščanske narode v državi. Drugič določa zakon, da mora vsakdo uradno navajati najprej svoj priimek in nato svoje ime. To je uvedeno po madžarskem vzorcu, kjer vsakdo navaja najprej priimek. Tretja novost je, da se smejo akademski naslovi (doktor, inženjer, magister itd.) v naši državi uporabljati le, ako se diplome nostrificirajo na kaki naši univerzi. Izvzeti so vsi akademski naslovi, pridobljeni do 1. decembra 1928 z izpiti na kaki univerzi avstro-ogrske monarhije. Ti naslovi ostajajo torej nadalje veljavni. Pač pa morajo nostrificirati svoje diplome vsi doktorji, profesorji i. dr., ki so prejeli akademske naslove v Parizu, Berlinu, Heidelbergu i. dr.

Težkoče angleške industrije

V prvi številki »Trg. Tovariša« smo v članku »Svetska konjunktura v letu 1928« omenili poslabšanje v angleški industriji. Angleška industrijska hegemonija je v veliki nevarnosti. Ima mogočnega tekmeca v Ameriških združenih državah. Najštevilnejše in najmogočnejše bojno in trgovsko brodogradilništvo Anglije, ki je varovalo angleške interese širom vsega sveta, bo dobilo enako močnega tekmeca, brodogradilništvo Ameriških združenih držav. Kljub Kellogovemu paktu in raznim naporom za ohranitev miru hočejo Združene države povečati svojo mornarico po najnovejših načrtih tako izdatno, da bodo dosegli Anglijo. Boj gre za svetovno prvenstvo in Anglija si danes ne more dovoliti luksuza, da bi gradila drage nove bojne ladje, kakor to lahko stori z zlatom prenasičena Amerika. Tekma med Združenimi državami in Anglijo kaže vedno jasnejše oblike. Anglija ima še vedno na svetu mesto prvega bankarja sveta, dasiravno se je bogastvo tudi v Ameriki izdatno povečalo. Tudi kot industrijska zemlja more doseči Anglija še velike uspehe, ker ima ogromna sredstva, razvit promet in dela po znanstvenih metodah v svojih velikih industrijskih obratih. Težke napore industrije podpira izdatno veliki kapital, ki je lansko leto investiral nad 260 milijonov funtov v lastni zemlji, druge pa le okoli 100 milijonov. Kakor smo že zadnjič omenili je kriza v nekaterih granah industrije res huda, tako da sili industrijo h koncentraciji in vedno večjemu udruževanju, ki omogoča dra-

ga poizkušanja novih kemičnih sredstev in delavnih metod v velikih laboratorijih z znanstvenimi pripomočki. V tekstilni industriji kaže jakost krize zmanjšana potrošnja bombaža in dejstvo, da je plačalo l. 1928 le 79 od 310 družb dividend. Produkcija premoga je znesla l. 1928 237 milijonov ton napram 287 v letu 1913. Zato je bilo približno 200.000 rudarjev brez posla. Litega železa pa se je proizvedlo leta 1928 le 6.600.000 ton napram 10.260.000 tonam v letu 1913. Ceni se, da je sedaj preko 1.300.000 brezposelnih na Angleškem, torej nad 800.000 več, kakor pred vojno. Tudi izguba v trgovski bilanci je zdaj nad 200 milijonov višja od zadnjega leta pred vojno, ko je znašala nekaj nad 130 milijonov funtov.

Zrakoplovna industrija v Zedinjenih državah

Amerikanska, to je Zedinjenih držav industrija stopa s svojo iniciativnostjo in izumljivostjo zmerom na čelu tehničnega in finančnega izboljševanja v vsaki proizvodnji in trgovini. Da je v edinstvi, koncentraciji moč, dokazujejo Zedinjene države na vseh poljih. Zato so v koncentraciji svojih finančnih in tehničnih sposobnosti zmerom daleč pred Evropeci. Proces koncentracije se zdaj uveljavlja tudi v zrakoplovni industriji Zedinjenih držav. Združijo se največja aeroplanska društva in na newyorški borzi se v kratkem začne emisija delnic te nove zveze, ki ima ogromen program in nedogledno bodočnost.

Prekoceanske ladje

Vedno večja postaja tekma med angleškimi in nemškimi parobrodni društvi v grajenju brzovoznih prekoceanskih ladij. Norddeutscher Lloyd, eno največjih nemških parobrodni društev, pošlje še letos v promet dvojne velikane, »Bremen« in »Evropo«, ki bosta baje najurnejša na svetu. A tudi Hamburg-Amerika Linie pretvori do konca leta 1930 štiri svoje največje parobrode v najurnejše s tem, da jim zamenja stroje z večjimi in močnejšimi. Ti parniki bodo vozili baje 26 do 27 milj na uro. Angleška parobrodna društva izkušajo tekmovati z nemškimi ter doseči z novimi parniki še večjo brzino. Star Line je že dala zgraditi velik parobrod, ki bo baje prekašal nemške. — Tudi Francija da zgraditi ladjo, ki bo tekmovala v brzini in luksuzu z nemškimi in angleškimi konkurenti.

Ruska petrolejska industrija

Ruska vlada je odobrila načrt industrije petroleja za bodočih pet let in se bo na 40 krajih začelo vrtanje na poizkušnjo. Zlasti v Gruziji in severnem Kavkazu hočejo poiskati novih petrolejskih virov. V preteklih petih letih so pridobili 28-6 milijona ton petroleja; v bodočih letih ga upajo pridobiti do 49-2 milijona ton. Izgradi se tudi nova cev za petrolej iz Bakua do Batuma. V Rusiji se marljivo izkušajo odkriti prirodni zakladi, ker država potrebuje večjih dohodkov in delavcem se mora najti zaslužek.

Zlato

Leta 1913 je bilo na vsem svetu pridobljeno okoli 687.000 kg zlata, leta 1920 okoli 508.000, leta 1922 okoli 477.000, leta 1924 okoli 591.000 in leta 1926 okoli 597.000 kg. Zlatonosni rudniki v Južni Afriki donasajo nad polovico svetske produkcije zlata in več kakor pred vojno. Drugi zlati rudniki pa prinašajo zmerom manj, n. pr. v Zedinjenih državah, Rusiji, Mehiki, Rodeziji, Britanski Indiji, Zahodni Avstraliji i. dr. Večjo produkcijo zlata izkazuje Kanada in Mala Azija. Vzrok padanja v produkciji leži le v nerentabilnosti. Po predvojni dobi je kupna moč zlata napram drugi robu padla za tretjino. Ako bi se kupna moč zlata dvignila, bi takoj vzrasla tudi produkcija zlata po vsem svetu. Med vojno in povojno krizo je Amerika nagomilila ogromne rezerve zlata, tako da je ondi nastopila zlata inflacija, ki je zakrivila padec vrednosti zlata. Ob enem je uvedba papirnatega denarja zmanjšala vrednost zlata in njegovo uporabljanje. Uvedba zlate valute po mnogih evropskih državah lahko izzove skakanje cene zlata, ako ne paralizirajo valutarne odredbe Amerike in Anglije tega razvoja. Prehod na zlato valuto pa je izvedljiv in ni se bati, da bi ne bilo dovolj zlata v to svrhu.

Produkcija premoga na Angleškem

Premoga izkopavajo na Angleškem zdaj zmerom več. V enem tednu so do 23. februarja izkopali 5.444.900 ton, prejšnji teden pa 5.139.600 ton. Število delavcev se je povečalo od okoli 913.500 na 917.500. Tekom vsega minulega leta so izkopali skupaj 237 milijonov 750 tisoč ton, leta 1926 pa 251 milijonov 250 tisoč ton, torej za 13 milijonov 500 tisoč ton lani manj.